

Marta Mackiewicz*

Odpowiedzialność odszkodowawcza za szkody antymonopolowe wyrządzone przez spółki powiązane – rozwój koncepcji jednolitego organizmu gospodarczego

Glosa do wyroku TSUE z 6 października 2021 r.
w sprawie C-882/19 *Sumal SL przeciwko Mercedes Benz Trucks España SL*¹

Spis treści

- I. Stan faktyczny sprawy i przedmiot glosy
- II. Analiza jurystyczna
- III. Podsumowanie

Streszczenie

Przedmiotem niniejszej glosy jest analiza i ocena wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE) wydanego dnia 6 października 2021 r. w sprawie C-882/19 z powódzwa *Sumal SL przeciwko Mercedes Benz Trucks España SL*. Wyrok w sprawie *Sumal* dotyczy istotnego zagadnienia w obszarze prawa konkurencji zarówno publicznego, jak i prywatnego (*private enforcement*), tj. ustalenia kręgu podmiotów odpowiedzialnych za naruszenia prawa konkurencji działających w ramach jednego organizmu gospodarczego. Dotychczasowe orzecznictwo TSUE w tym zakresie koncentrowało się przede wszystkim na ustaleniu odpowiedzialności spółki dominującej (matki) w grupie spółek. W wyroku w sprawie *Sumal*, TSUE podjął kwestię odpowiedzialności spółek zależnych (córek), w sytuacji naruszenia prawa konkurencji przez spółkę matkę. TSUE nie przekreślił w żadnym wypadku dotychczasowego orzecznictwa TSUE dot. *single economic unit*, uszczegółowił jedynie warunki odpowiedzialności spółek zależnych. Owe doprecyzowanie było niewątpliwie pożądane. Niemniej stawia pod znakiem zapytania zasadę odpowiedzialności spółek zależnych w sytuacji, gdy nie brały one bezpośrednio udziału w naruszeniu, ale w sposób pośredni lub nieformalny.

Słowa kluczowe: *private enforcement*; *single economic unit*; ustalenie podmiotów odpowiedzialnych za naprawienie szkody; naruszenie prawa konkurencji.

JEL: K21, K41, K42

* Doktor nauk prawnych, związana z Akademią Leona Koźmińskiego w Warszawie, adwokat – counsel w Kancelarii Maruta Wachta Sp. J; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8005-2342>.

¹ Wyr. TSUE z 6.10.2021 w sprawie C-882/19 *Sumal SL przeciwko Mercedes Benz Trucks España SL* (dalej: wyrok w sprawie *Sumal*).

I. Stan faktyczny sprawy i przedmiot glosy

Pozwana Mercedes Benz Trucks España SL jest spółką zależną grupy Daimler, w której spółką dominującą jest Daimler. W latach 1997–1999 powód – Sumal SL (dalej: Sumal) nabył dwa samochody ciężarowe od Mercedes Benz Trucks España SL.

19 lipca 2016 r. Komisja Europejska wydała decyzję C(2016) 4673 final dotyczącą postępowania przewidzianego w art. 101 TFUE oraz art. 53 porozumienia EOG (Sprawa AT.39824 – *Samochody ciężarowe*), której streszczenie zostało opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej z dnia 6 kwietnia 2017 r. (Dz.U. 2017, C 108, s. 6).

W ww. decyzji Komisja uznała, że piętnastu europejskich producentów samochodów ciężarowych, w tym Daimler, uczestniczyło w kartelu biorącym udział w jednolitym i ciągłym naruszeniu art. 101 TFUE i art. 53 porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U. 1994, L 1, s. 3), polegającym na dokonaniu w zmwie ustaleń dotyczących określania cen i podwyższania cen brutto samochodów ciężarowych na terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), a także harmonogramu i przenoszenia kosztów wprowadzania technologii emisji dla owych samochodów ciężarowych, wymaganych w obowiązujących normach. W przypadku trzech spółek uczestniczących naruszenie to miało miejsce w okresie od dnia 17 stycznia 1997 r. do dnia 20 września 2010 r., a w odniesieniu do pozostałych dwunastu uczestniczących w zmwie spółek, w tym Daimlera, w okresie od dnia 17 stycznia 1997 r. do dnia 18 stycznia 2011 roku.

W następstwie wspomnianej decyzji Sumal wniósł do sądu gospodarczego w Barcelonie powództwo przeciwko Mercedes Benz Truck España o odszkodowanie w kwocie 22 204,35 EUR, odpowiadającej wysokości dodatkowych kosztów nabycia, jakie Sumal poniósł wskutek kartelu, w którym uczestniczył Daimler, będący spółką dominującą Mercedes Benz Truck España SL.

Wyrokiem z dnia 23 stycznia 2019 r. sąd odrzucił ww. pozew ze względu na to, że Mercedes Benz Trucks España SL nie posiadał legitymacji biernej w tej sprawie, ponieważ Daimlera, który jako jedyny jest objęty decyzją Komisji, należy uznać za jedyny podmiot odpowiedzialny za rozpatrywane naruszenie.

W związku z powyższym rozstrzygnięciem Sumal wniósł odwołanie od tego wyroku do sądu odwoławczego w Barcelonie, który zastanawia się czy powództwa o odszkodowanie, wnoszone w następstwie decyzji organów ochrony konkurencji stwierdzających wystąpienie praktyk antykonkurencyjnych, mogą być skierowane przeciwko spółkom zależnym, których decyzje te nie dotyczą, lecz których właścicielami w 100% są spółki bezpośrednio wskazane w tych decyzjach.

W tym względzie wskazuje on na rozbieżności co do stanowiska przyjmowanego przez sądy hiszpańskie. Niektóre z nich przyznają, że takie powództwa mogą być skierowane przeciwko spółkom zależnym, opierając się na teorii jednolitego organizmu gospodarczego (*single economic unit*). Inne sądy sprzeciwiają się temu, ponieważ teoria ta według nich pozwala przypisać odpowiedzialność cywilną za zachowanie spółki zależnej spółce dominującej, lecz nie pozwala na ściganie spółki zależnej z powodu zachowania spółki dominującej

W takich okolicznościach sąd odwoławczy w Barcelonie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do TSUE z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

1. Czy teoria jednolitej jednostki (organizmu) gospodarczej, która pochodzi z orzecznictwa samego Trybunału, uzasadnia rozszerzenie odpowiedzialności spółki dominującej na spółkę zależną, czy też teoria ta ma zastosowanie wyłącznie do rozszerzenia odpowiedzialności spółek zależnych na spółkę dominującą?
2. Czy rozszerzenie pojęcia jednostki gospodarczej w odniesieniu do stosunków wewnątrz grupy powinno być dokonywane wyłącznie na podstawie kryteriów kontroli, czy też może się ono również opierać na innych kryteriach, w tym na fakcie, że spółka zależna mogła odnieść korzyść z działań stanowiących naruszenie?
3. W przypadku stwierdzenia możliwości rozszerzenia odpowiedzialności spółki dominującej na spółkę zależną, pod jakimi warunkami byłoby to możliwe?
4. W przypadku udzielenia na powyższe pytania odpowiedzi pozytywnej, wskazującej na możliwość rozszerzenia odpowiedzialności za działania spółek dominujących na spółki zależne, czy zgodny z takim orzecznictwem Trybunału jest przepis krajowy, art. 71 ust. 2 [ustawy o ochronie konkurencji], który przewiduje jedynie możliwość rozszerzenia odpowiedzialności spółki zależnej na spółkę dominującą, i to pod warunkiem sprawowania kontroli przez spółkę dominującą nad spółką zależną?

Po szczegółowej analizie ww. zagadnień na tle dotychczasowego orzecznictwa TSUE dotyczącego jednolitego organizmu gospodarczego, TSUE w wyroku w sprawie *Sumal* przyjął następująco:

- 1) Artykuł 101 ust. 1 TFUE należy interpretować w ten sposób, że poszkodowany w wyniku praktyki antykonkurencyjnej przedsiębiorstwa może wnieść powództwo o odszkodowanie przeciwko spółce dominującej, na którą zostały przez Komisję Europejską nałożone w drodze decyzji sankcje w związku ze wspomnianą praktyką, lub przeciwko spółce zależnej tej spółki, która nie jest objęta tą decyzją, jeżeli razem tworzą jednostkę gospodarczą. Dana spółka zależna powinna mieć możliwość skutecznego skorzystania z przysługującego jej prawa do obrony w celu wykazania, że nie należy ona do tego przedsiębiorstwa, a w przypadku gdy Komisja nie wydała żadnej decyzji na podstawie art. 101 TFUE, ma ona również prawo zakwestionować prawdziwość zarzucanego zachowania noszącego znamiona naruszenia.
- 2) Artykuł 101 ust. 1 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, które przewidują możliwość przypisania odpowiedzialności za zachowanie jednej spółki innej spółce wyłącznie w przypadku, gdy druga spółka kontroluje pierwszą spółkę.

II. Analiza jurystyczna

Orzecznictwo TSUE na kanwie roszczeń wywodzonych z naruszenia art. 101 TFUE, w kontekście ustalenia sprawcy naruszenia wypracowało już dawno koncepcję jednego organizmu gospodarczego (*single economic unit*)². Koncepcja wywodzona jest z wykładni pojęcia „przedsiębiorcy” naruszającego prawo konkurencji.

² W wyr. z 12 grudnia 2007 r. w sprawie T-112/05, *Akzo Nobel NV i inni przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich* (dalej: sprawa *Akzo*) TSUE definitywnie przesądził o dopuszczalności pociągnięcia do odpowiedzialności spółki dominującej za czyn dokonany przez jej spółkę zależną. Trybunał przyjął, że *Akzo Nobel* – dominująca spółka w grupie *Akzo* była odpowiedzialna wraz z kilkoma innymi spółkami zależnymi za udział jednej z nich w kartelu obejmującym sektor produkcji chlorku choliny. Trybunał orzekł, że spółka dominująca wraz z innymi spółkami w grupie stanowiła jedno przedsiębiorstwo. Kolejną istotną w tej materii sprawą był wyr. z 12 lipca 2011 r. w sprawie T-132/07, *Fuji Electric Co. Ltd przeciwko Komisji Europejskiej* T-132/07, EU:T:2011:344 (dalej: sprawa *Fuji Electric*). W wydanym wyr. TSUE podkreślił, że przypisanie odpowiedzialności za czyn nieuczciwej konkurencji spółce dominującej dopuszczalne jest, gdy wykaże się, że spółka dominująca miała decydujący wpływ na działanie takiej spółki zależnej, przy czym nie ma znaczenia, jaką część udziałów (akcji) posiada ona w kapitale zakładowym tej spółki. Analogiczny wniosek płynie z wyr. z 9 września 2015 r. w sprawie T-104/13, *Toshiba*

W orzecznictwie TSUE pojęcie „przedsiębiorcy” określane jest przede wszystkim jako jednostka ekonomiczna, a nie prawna. Ujęcie „przedsiębiorstwa” w kategoriach ekonomicznych, a nie stricte prawnych pozwala na przypisanie odpowiedzialności podmiotom, które w świetle prawa nie stanowią odrębnej jednostki, której można taką odpowiedzialność przypisać. Tak jest w przypadku grupy spółek, która składa się z kilku spółek o odrębnej podmiotowości prawnej, jednak z perspektywy ekonomicznej często stanowi tzw. jeden organizm gospodarczy (tak m.in. Opalski, 2012; Błaszczuk, 2013; Wajda, 2017). W grupach spółek niejednokrotnie występuje jeden ośrodek zarządzający, którym jest spółka dominująca, natomiast pozostałe spółki – spółki zależne podporządkowują się jednolitej grupowej strategii. Ponadto, wykonywanie jednolitej strategii często związane jest też z istnieniem pewnego grupowego interesu, któremu spółki zależne się podporządkowują.

Koncepcja jednego organizmu gospodarczego posiada silne uzasadnienie zarówno prawne, jak i etyczne. Jeżeli chodzi o formalny aspekt tego pojęcia, zwykła moralna intuicja, charakterystyczna tak dla prawa karnego, jak i cywilnego, każe odpowiedzialnością i sankcją za naruszenie prawa obciążyć podmiot rzeczywiście za to naruszenie odpowiedzialny. Tak więc, jeżeli z pozoru niezależny przedsiębiorca realizuje w istocie decyzje podjęte w ramach centrum decyzyjnego znajdującego się w jednym organizmie gospodarczym – cały ten organizm powinien ponieść moralną, a więc i prawną odpowiedzialność za swoje działanie. Podobne uzasadnienie koncepcja *single economic unit* przybiera w jej aspekcie materialnym, polegającym przede wszystkim na braku bezprawności antykonkurencyjnych „porozumień”, zawartych w ramach jednego organizmu gospodarczego. Skoro bowiem przedsiębiorcy należący do jednego organizmu gospodarczego nie posiadają autonomii rynkowej, to nie są oni swoimi konkurentami, a zatem ewentualne „porozumienie” między nimi nie może być określone mianem antykonkurencyjnego. Prawo konkurencji nie powinno przecież ingerować w działalność „wewnątrzorganizacyjną” dwóch firm.

O istnieniu samodzielnego (jednego) organizmu gospodarczego, świadczy kontrola (decydujący wpływ) oraz dostateczny (albo niedostateczny) stopień integracji ekonomicznej. Kontrola i integracja ekonomiczna wynikają np. z powiązań umownych lub kapitałowych pomiędzy podmiotami nakładających na te podmioty prawa lub obowiązki, mogące świadczyć o braku ekonomicznej samodzielności. Okolicznościami pozwalającymi na wyodrębnienie jednego organizmu gospodarczego w praktyce mogą być też przeniesione przez potencjalnych członków firmy koszty i ryzyka. Nadto, okoliczności pozwalające dowieść istnienia jednego organizmu można rozumieć nie tyle w sposób statyczny (strukturalny), czyli badać istnienie wymienionych wyżej powiązań kapitałowych i umownych (oraz wymienionych wyżej kosztów i rodzajów ryzyka, o ile ryzyko te wynika z określonych relacji kapitałowo-umownych), co w sposób dynamiczny (behawioralny), czyli badać, jak poszczególne podmioty zachowują się na rynku (i jakie ryzyko oraz koszty w rzeczywistości ponoszą).

Już w 1971 r., w sprawie *Béguelin Import*³, TSUE uznał, że spółka-córka i spółka-matka stanowią jeden organizm gospodarczy, w sytuacji, w której spółka-córka „nie cieszy się żadną ekonomiczną niezależnością” (*enjoys no economic independence*). Trzy lata później ten sam sąd

Corp. przeciwko Komisji Europejskiej, EU:T:2015:610 (dalej: sprawa *Toshiba*). Trybunał uznał, że można przypisać odpowiedzialność spółce Toshiba za działanie joint venture, pomimo że posiadała w nim tylko 35,5% udziałów w kapitale zakładowym. Uzasadnione jest to tym, że spółka Toshiba posiadała prawo weta, które wykraczało poza zwykłe uprawnienia przysługujące wspólnikom mniejszościowym, pozwalając na kontrolę nad tym joint venture.

³ Wyr. TSUE z 25 listopada 1971 r., *Béguelin Import Co. przeciwko S.A.G.L. Import Export*, Sprawa 22-71.

dodał jeszcze w sprawie *Centrafarm*, że tak samo należy traktować spółkę-córkę, kiedy ta „nie ma żadnej swobody, aby ustalić swój sposób postępowania na rynku” (*no real freedom to determine its course of action in the market*).

Formalny aspekt koncepcji jednego organizmu gospodarczego polega na objęciu odpowiedzialnością za naruszenie reguł konkurencji wszystkich podmiotów należących do „jednego organizmu gospodarczego”, a tym samym możliwością nałożenia sankcji na każdy z tych podmiotów. W kontekście formalnego aspektu koncepcji jednego organizmu gospodarczego mówi się często o przypisaniu odpowiedzialności (*attribution of liability*) za naruszenie prawa konkurencji.

Z najnowszego dotychczasowego orzecznictwa TSUE w sprawach roszczeń odszkodowawczych wywodzonych z naruszenia prawa konkurencji wynika jednoznacznie, że spółki, działając w grupie kapitałowej, ponoszą solidarną odpowiedzialność, niezależnie od tego, która z nich faktycznie dokonała naruszenia. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji odpowiedzialności spółki dominującej – matki.

W wyroku TSUE z dnia 14 marca 2019 r. w sprawie C-724/17 *Vantaan kaupunki v. Skanska Industrial Solutions i in., NCC Industry Oy, Asphaltmix Oy* (dalej: sprawa *Skanska*) TSUE zaaprobował szerokie rozumienie pojęcia „przedsiębiorstwa” jako sprawcy naruszenia i orzekł, że zakres tego pojęcia obejmuje każdy podmiot prowadzący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego oraz sposobu jego finansowania, a także jednostkę gospodarczą składającą się z kilku osób fizycznych lub prawnych⁴.

W ww. wyroku w sprawie *Skanska*, TSUE wyjaśnił, że „pojęcie „przedsiębiorstwa” w rozumieniu art. 101 TFUE, stanowi autonomiczne pojęcie prawa Unii, nie może mieć innego zakresu w kontekście nakładania przez Komisję grzywnien na podstawie art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, a innego w kontekście powództw o odszkodowanie za naruszenie reguł konkurencji Unii”⁵. Jednocześnie zaś wskazał, że wykładni pojęcia „sprawcy naruszenia” (ustalenia, kto dokonał naruszenia) należy dokonywać bezpośrednio w oparciu o prawo Unii (art. 101 TFUE), a nie prawo krajowe (zob. Nb 28 wyroku w sprawie *Skanska*).

Wykładając pojęcie „przedsiębiorstwa” jako sprawcy szkody oraz wiążąc je z koncepcją jednego organizmu gospodarczego, TSUE podkreślił znaczenie zasady równoważności i skuteczności prawa unijnego. Wskazał, że w przypadku braku uregulowań w prawie wspólnotowym, ustalenie zasad wykonywania prawa do żądania odszkodowania z tytułu szkody wynikającej z zakazanego przez art. 101 TFUE porozumienia lub praktyki należy do państwa członkowskiego, przy czym należy zapewnić, iż przestrzegane są zasady równoważności i skuteczności⁶. W opinii TSUE, „pełna skuteczność art. 101 TFUE i, w szczególności, skuteczność (*effet utile*) zakazu ustanowionego w jego ust. 1 zostałyby zakwestionowane, gdyby każda osoba nie mogła żądać naprawienia szkody, która została jej wyrządzona przez umowę lub zachowanie mogące ograniczyć lub zakłócić konkurencję”⁷.

Doskonałym przykładem na uchylenie się od odpowiedzialności w ramach grupy spółek (jednego organizmu gospodarczego) jest właśnie wskazanie, że spółka zależna nie dokonała czynu lub

⁴ Ibidem, pkt 37.

⁵ Wyr. TSUE z 14 marca 2019 r., *Vantaan kaupunki przeciwko Skanska Industrial Solutions i in., NCC Industry Oy, Asphaltmix Oy*, C-724/17, 2018/C 083/21, pkt 47.

⁶ Ibidem, pkt 27.

⁷ Ibidem, pkt 25. TSUE powołuje się na wyr. z 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.*, C-557/12, pkt 21, jak również przytoczone tam orzecznictwo.

dokonanie likwidacji/rozwiązania lub przekształcenia spółek w grupie w taki sposób, aby formalnie wyeliminować podmiot odpowiedzialny. Z tego względu, TSUE wypracował szeroką wykładnię pojęcia przedsiębiorcy sprawcy naruszenia (koncepcja jednolitego organizmu gospodarczego) i wyraźnie wskazał w ww. wyroku w sprawie *Skanska*, iż ustalenia pomiotu – sprawcy naruszenia prawa konkurencji dokonuje się na gruncie prawa europejskiego (art. 101 TFUE). Oparcie się bowiem na prawie krajowym doprowadziłoby do zawężenia kategorii sprawcy szkody do odrębnych prawnie jednostek gospodarczych, które mogłyby zostać pociągnięte do odpowiedzialności.

W kontekście powyższej analizy należy stwierdzić, że wyrok w sprawie *Sumal*, w żadnym wypadku nie przekreśla jednolitego i utrwalonego już orzecznictwa TSUE dotyczącego jednolitego organizmu gospodarczego i solidarnej odpowiedzialności spółek wchodzących w skład takiego organizmu za naruszenie prawa konkurencji. Wyrok w sprawie *Sumal*, precyzuje jedynie warunki pociągnięcia do odpowiedzialności odszkodowawczej spółek z grupy, wskazując na trzy kluczowe kwestie wyrażone w motywie 42, 51 i 51 uzasadnienia wyroku:

„(42) /.../ aby przypisać odpowiedzialność danemu podmiotowi prawnemu należącemu do jednostki gospodarczej, konieczne jest przedstawienie dowodu na to, że co najmniej jeden podmiot prawny należący do tej jednostki gospodarczej naruszył art. 101 ust. 1 TFUE w ten sposób, że przedsiębiorstwo utworzone przez tę jednostkę gospodarczą dopuściło się naruszenia tego przepisu.”⁸ [co do zasady zatem poszkodowany może dochodzić naprawienia szkody od spółki zależnej, nawet gdy naruszenie zostało wykazane po stronie spółki dominującej lub innej spółki z grupy – przypis aut.]

„(51) Zatem w okolicznościach, w których istnienie naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE zostało wykazane po stronie spółki dominującej, poszkodowany może raczej dochodzić odpowiedzialności cywilnej spółki zależnej tej spółki dominującej, a nie odpowiedzialności spółki dominującej, zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 42 niniejszego wyroku. [co do zasady poszkodowany może dochodzić naprawienia szkody od spółki zależnej, nawet gdy naruszenie zostało wykazane po stronie spółki dominującej – przypis aut.]. Odpowiedzialność tej spółki zależnej może jednak powstać tylko wtedy, gdy poszkodowany udowodni albo w oparciu o decyzję wydaną uprzednio przez Komisję na podstawie art. 101 TFUE, albo w inny sposób, w szczególności gdy Komisja milczy w tej kwestii we wspomnianej decyzji lub nie wydała jeszcze decyzji, że ze względu, po pierwsze, na powiązania gospodarcze, organizacyjne i prawne, o których mowa w pkt 43 i 47 niniejszego wyroku, i po drugie, na istnienie konkretnych powiązań pomiędzy działalnością gospodarczą spółki zależnej i przedmiotem naruszenia, za które spółka dominująca była odpowiedzialna, wspomniana spółka zależna tworzyła wraz ze spółką dominującą jednostkę gospodarczą”

„(52) Z powyższych rozważań wynika, że takie powództwo o odszkodowanie wniesione przeciwko spółce zależnej zakłada, że w celu ustalenia istnienia jednostki gospodarczej pomiędzy spółką dominującą a spółką zależną w rozumieniu pkt 41 i 46 niniejszego wyroku skarżący udowodni istnienie powiązań łączących spółki wymienione w poprzednim punkcie niniejszego wyroku, a także rzeczywistego związku, o którym mowa w tym samym punkcie,

⁸ Wyr. w sprawie *Sumal*.

pomiędzy działalnością gospodarczą tej spółki zależnej a przedmiotem naruszenia, w związku z którym stwierdzono odpowiedzialność spółki dominującej. Zatem w okolicznościach takich jak rozpatrywane w postępowaniu głównym poszkodowany powinien co do zasady wykazać, że antykonkurencyjne porozumienie zawarte przez spółkę dominującą, za które została ona ukarana, dotyczy tych samych produktów, które sprzedaje spółka zależna. W ten sposób poszkodowany wykazuje, że to właśnie jednostka gospodarcza, do której należy spółka zależna wraz ze swoją spółką dominującą, tworzy przedsiębiorstwo, które rzeczywiście popełniło naruszenie stwierdzone uprzednio przez Komisję na podstawie art. 101 ust. 1 TFUE, zgodnie z funkcjonalnym rozumieniem pojęcia «przedsiębiorstwa» przyjętego w pkt. 46 niniejszego wyroku”.

Z wyroku w sprawie *Sumal* w żadnym wypadku nie wynika też, że spółki zależne mają istnieć od dnia pierwszego naruszenia prawa konkurencji przez spółkę dominującą. TSUE wskazuje w pkt. 42–44 „(...) w chwili naruszenia”, „(...) w momencie dokonywania naruszenia”. W przypadku czynów ciągłych, **gdy naruszenie prawa konkurencji ma charakter trwały i rozciągnięty w czasie przyjęcie, że spółka zależna ma istnieć już w chwili pierwszego naruszenia składającego się na czyn ciągły, podważa zasadę skuteczności i cel wypracowanej koncepcji jednolitego organizmu gospodarczego.** Z tego względu na gruncie przedawnienia roszczeń z tytułu naruszenia prawa konkurencji przyjmuje się za wyrokiem TSUE z dnia 13 lipca 2016 r. w sprawach połączonych od C-295/04 do C-298/04 „przepis krajowy, na podstawie którego termin przedawnienia do wniesienia skargi o odszkodowanie biegnie od dnia, w którym porozumienia lub uzgodniona praktyka zostały wprowadzone w życie, mógłby uczynić praktycznie niemożliwym wykonanie prawa do żądania naprawienia szkody spowodowanej przez to porozumienia lub zakazaną praktykę, w szczególności jeśli ten przepis krajowy przewiduje także krótki termin przedawnienia oraz przewiduje, że bieg przedawnienia nie może ulec zawieszenia. W takiej sytuacji bowiem, w przypadku ciągłych i powtarzających się naruszeń, nie można wykluczyć, że termin przedawnienia upłynie zanim jeszcze naruszenie ustanie, w takim przypadku osoby, które poniosły szkody po upływie terminu przedawnienia, nie mają możliwości wniesienia skargi”. Wystarczyłoby zlikwidować spółkę zależną i przekształcić spółkę matkę w dalszych czasokresach naruszenia, aby uniknąć odpowiedzialności. Jak wyjaśnił TSUE w wyroku w sprawie *Skanska*⁹ – tego typu zabiegom – zapobiega właśnie koncepcja jednolitego organizmu gospodarczego.

Posługując się analogią wskazaną przez TSUE w wyroku w sprawie *Sumal* „(52) (...) antykonkurencyjne porozumienie zawarte przez spółkę dominującą, za które została ona ukarana, dotyczy tych samych produktów, które sprzedaje spółka zależna” – jeżeli spółka dominująca w grupie przykładowo Microsoft wprowadza na rynek światowy nowy komputer i oprogramowanie w roku 2005, w międzyczasie (2007) organ antymonopolowy lub przedsiębiorca konkurent zarzuca jej naruszenie prawa konkurencji w związku z tymi produktami, a następnie w roku 2010 zostaje powołana w Polsce spółka zależna, które promuje i sprzedaje te komputery i oprogramowanie, to nie sposób przyjąć, że Microsoft spółka zależna w Polsce nie ponosi odpowiedzialności za działania spółki matki w Polsce.

⁹ Wyr. TSUE z 14 marca 2019 r. i opinia Rzecznika Generalnego Nilsa Wahla z 6 lutego 2019 r. w sprawie C-724/17 *Vantaan kaupunki przeciwko Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy, Asfaltmix Oy*.

W wyroku w sprawie *Sumal* TSUE raz jeszcze podkreślił w ślad za utrwalonym już orzecznictwem Trybunału, że „zachowanie spółki zależnej można przypisać spółce dominującej między innymi w przypadku, gdy mimo posiadania odrębnej podmiotowości prawnej ta spółka zależna, w momencie dokonywania naruszenia, nie wykazuje autonomicznego zachowania rynkowego, lecz stosuje się do instrukcji przekazywanych jej przez spółkę dominującą, biorąc pod uwagę w szczególności więzy ekonomiczne, organizacyjne i prawne łączące oba te podmioty prawne w taki sposób, że w takiej sytuacji tworzą one tę samą jednostkę gospodarczą i przez to tworzą jedno przedsiębiorstwo będące sprawcą stwierdzonego naruszenia”¹⁰.

III. Podsumowanie

Jak wskazano wyżej, wyrok w sprawie *Sumal* precyzuje warunki pociągnięcia do odpowiedzialności odszkodowawczej spółek z grupy. TSUE nie przekreśla w żadnym wypadku dotychczasowego orzecznictwa TSUE dotyczącego *single economic unit*. Owe doprecyzowanie było niewątpliwie pożądane. Niemniej stawia pod znakiem zapytania zasadę odpowiedzialności spółek zależnych w sytuacji, gdy nie brały one udziału bezpośrednio w naruszeniu, ale w sposób pośredni lub nieformalny. Praktyka życia gospodarczego dostarcza wielu przykładów takiego funkcjonowania grup spółek, w których niektóre spółki zależne funkcjonują jedynie jako spółki „rozliczeniowe – kosztowe” lub świadczące usługi administracyjne, marketingowe – i taki zwykle przedmiot działalności mają wpisany w dokumentach rejestrowych. W świetle wyroku w sprawie *Sumal* tego typu spółki nie ponosiłyby odpowiedzialności za naruszenie, ponieważ w bezpośredni sposób nie uczestniczą w „sprzedaży produktu”. Jednakże uczestniczą w sposób pośredni – jako spółka rozliczeniowa, która *de facto* wystawia dokument rozliczeniowy lub promując produkty spółki matki. Stan faktyczny w sprawie *Sumal* był na tle klarowany, że w świetle głosowanego wyroku, odpowiedzialność Mercedes Benz Trucks nie budzi wątpliwości (bezpośredni sprzedawca samochodów w ramach grupy Daimler). Niemniej gdyby *Sumal* nabył samochody pod wpływem skutecznych działań marketingowych spółki zależnej Daimler (o innej nazwie niż pozwany), pojawia się pytanie: czy taka spółka zależna uczestniczy w naruszeniu, objętym decyzją dotyczącą spółki matki? Wydaje się, biorąc pod uwagę wcześniejsze orzecznictwo TSUE, że odpowiedź powinna być pozytywna. Jednakże teza TSUE zawarta w wyroku *Sumal* „(52)/.../ antykonkurencyjne porozumienie zawarte przez spółkę dominującą, za które została ona ukarana, dotyczy tych samych produktów, które sprzedaje spółka zależna” wyłącza wg mnie odpowiedzialności spółki zależnej wyłącznie promującej sprzedawane przez inną produkty.

Bibliografia

- Błaszczak, P. (2013). Pojęcie grupy spółek na tle stosunku dominacji i zależności w kodeksie spółek handlowych. *Przegląd Prawa Handlowego*, 7.
- Opalski, A. (2012). *Prawo zgrupowań spółek*. C.H. Beck.
- Wajda, D. (2017). Zgrupowania spółek w orzecznictwie sądowym. *Przegląd Prawa Handlowego*, 11.

¹⁰ Wyr. TSUE w sprawie *Sumal*, nb. 43.